

Savo nuomonę Morkūnas mokėdavo išdėstyti aiškiai, įtaigiai ir tyliai – paprastai tai jis darydavo raštu. Redaguodavo net keturių spalvų rašikliais. O redaguoti jam yra tekę daug – jis yra buvęs 29 *Lietuvių kalbotyros klausimų* tomų redakcinės kolegijos narys, 13 iš jų – atsakomasis redaktorius. Tikrąja to žodžio prasme – mokslinis redaktorius, nes straipsnius poredaguodavo kaip reikiant, skaitydavo ne vieną ir ne du kartus.

Kazys Morkūnas buvo ne nominalus dvigubo pavadinimo – Kalbos istorijos ir dialektologijos – skyriaus vadovas, o abiejų šių mokslo krypčių atstovas. Nors dialektologija buvo jo tikroji meilė, kalbos istorijai irgi skirta daug. Pats parengęs Konstantino Širvydo *Punktų sakymų* veiksmožodžių indeksą<sup>6</sup>, išnagrinęjęs šio veikalo mišriuosius dvigarsius ir nosinius balsius<sup>7</sup>, Morkūnas devintajame dešimtmetyje aktyviai palaikė elektroninės senųjų raštų duomenų bazės kūrimo idėją<sup>8</sup>. Labai nuoširdžiai ir atkakliai globojo, rėmė, palaikė ir organizavo nuo 1965 m. iki šiol tebevykstančius bendros Lietuvių kalbos instituto ir Lietuvos mokslų akademijos bibliotekos serijos, skirtos lietuvių kalbotyros bibliografijai, rengimo ir leidimo darbus<sup>9</sup>.

<sup>6</sup> *Lietuvių kalbotyros klausimai* 20, 1980, 109–222.

<sup>7</sup> Kazys Morkūnas, Mišrieji dvigarsiai *am, an, em, en* ir balsiai *q, ę* K. Širvydo raštuose, *LKK* 9, 1967, 139–146.

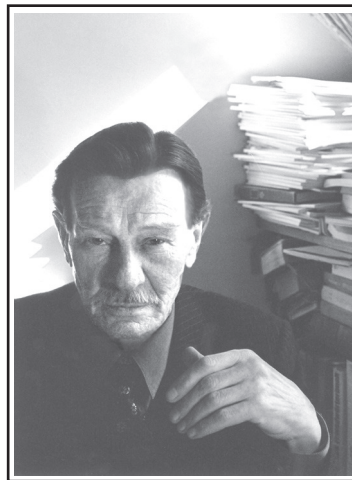
<sup>8</sup> Šią bazę, kurios rengimo darbams iš pradžių vadovavo Saulius Ambrasas, o dabar – Ona Aleknavičienė, galima rasti adresu [www.lki.lt/seniejirastai](http://www.lki.lt/seniejirastai).

<sup>9</sup> Visus Morkūno darbus iki 2000 m. galima rasti jo bibliografijoje, žr.: Irena Andriukaitienė (sud.), *Kazys Morkūnas. Bibliografija*, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 1999.

Kazys Morkūnas visų pirma buvo Vadas. Vadovavo darbams, įprasminantiems lietuvių kalbą ir Lietuvą. Tėvynė jo darbą 2002 m. įvertino Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Gedimino ordino Karininko kryžiumi. Lietuvių kalbos dialektologijos baruose Morkūnas išvarė plačią ir gilią vagą. Antrosios dvidešimtojo amžiaus pusės mūsų dialektologijos neįmanoma tirti ir studijuoti neprisimenant ir neminint Kazio Morkūno.

Laima KALĖDIENĖ  
[kaledienei@gmail.com]

#### BRONYS SAVUKYNAS



(1930 01 05–2008 04 20)

2008 m. balandį po sunkios ligos mirė plataus akiračio filologas ir kultūros žmogus Bronys Savukynas, puikus baltų onomastikos specialistas – hidronimų ir antroponimų tyrėjas. B. Savukynas buvo ne tik onomastas, bet ir vertėjas, redaktorius, intelektualiosios žurnalistikos atstovas, nuo 7-ojo dešimtmečio

pabaigos dirbęs „Kultūros baruose“; o nuo 1992 m. iki mirties šiam žurnalui ir vadovavęs.

Kultūrų sankirtų mieste Vilniuje filologo Savukyno kelias prasidėjo 1950 m., kai 1949 m. baigęs Leipalingio gimnaziją, Kaune pastudijavęs architektūrą ir dėl politikos palikęs studijas po semestro, padirbėjęs kelis mėnesius mokytoju Vaisodyje (netoli Punios), įstojo į VU studijuoti lituanistikos. Kaip pats yra sakęs viename interviu spaudai, lituanistiką pasirinko todėl, kad turėjo ir patriotinių tikslų – stiprinti ir gelbėti lietuvių kalbą. Į sostinę Savukynas atvyko jausdamas nepriklausomos Lietuvos nostalgiją, turėdamas tvirtas tautines nuostatas, suformuotas tarpukario tradicijas išlaikiusios mokyklos ir tėvų namų aplinkos.

Kad Bronys Savukynas tapo kalbininku, greičiausiai buvo jo dėstytojų Zigmo Zinkevičiaus ir Jono Kabelkos nuopelnai. Studijuodamas ketvirtame kurse Savukynas tapo Zinkevičiaus globojamo Istorinės gramatikos būrelio pirmininku, šias pareigas perėmęs iš Jono Kazlausko. Būrelyje kilo mintis išversti Janio Endzelyno „Baltų kalbų garsus ir formas“. Knygą vertė devyniese; daugiausia išvertė Algirdas Sabaliauskas, Kazlauskas ir Savukynas, kaip pirmininkas dar buvęs atsakingas už visą vertimo darbą<sup>1</sup>.

Baigęs lituanistiką Savukynas trejus metus toliau studijuoja VU Lietuvių kalbos katedros aspirantūroje (1955–1958), vėliau septynerius metus dirba Lietuvių kalbos ir literatūros institute. Dėl politinių

<sup>1</sup> Vėliau Kabelka vertimą suredagavo ir knyga (žr. Janis Endzelynas, *Baltų kalbų garsai ir formos*, Vilnius: Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros l-kla, 1957) buvo išleista.

aplinkybių turėjęs palikti institutą 1965 m. Savukynas įsidarbina Knygų rūmuose, vėliau – Paminklų konservavimo institute, o paskui nuo kalbos redaktoriaus pareigų (kaip pats yra sakęs, vadinosi „ateinanti valytoja“) pradeda darbą „Kultūros baruose“, kur lieka dirbti visą gyvenimą.

Būtent Savukyno dėka „Kultūros barai“ tapo Lietuvos kultūrą veikiančiu aukšto lygio žurnalu, kuriame šalia kritiškų, analitinėmis įžvalgomis pagrįstų straipsnių apie meną, semiotiką, visuomenės pokyčius, pokalbių ar diskusijų buvo skelbiama lietuvių, taip pat ir užsienio autorių verstinių kūrinų. Savukynas buvo ne tik subtilius kalbos niuansus jautęs redaktorius, gebėjęs profesionaliai vertinti literatūros tekstus (kelerius metus vadovavo Poetinio Druskininkų rudens anoniminių eilėraščių vertinimo komisijai), bet garsėjo ir kaip meninio vertimo specialistas, meistriškai vertęs XX a. vokiečių poetą Johannesą Bobrowskį.

Visą gyvenimą Savukynas domėjosi onomastika, vardynas buvo tikroji jo lingvistinė specializacija. Dirbdamas Lietuvių kalbos ir literatūros instituto Kalbos istorijos ir dialektologijos sektoriaus Toponimikos grupėje kartu su kolegomis sudarė pirmą norminamąjį<sup>2</sup> lietuvių hidronimų vardyną<sup>3</sup>, apimantį daugiau nei 7000 upių ir 3000

<sup>2</sup> Savukynas ir pats rašė, kaip į bendrinę kalbą reikia atstatyti vietovardžius. Jis teigė, kad būtini pastovūs kriterijai: privaloma paisyti vietovardžių autentiškumo ir keisti tik jų fonetiką, išsaugant tarminę darybą bei morfologiją (žr. *Vietovardžių tarminių lyčių atstatymas į literatūrinę kalbą*, *Kalbos kultūra* 1, 1961, 26–30).

<sup>3</sup> *Lietuvos TSR upių ir ežerų vardynas*, Vilnius: Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros l-kla, 1963.

ežerų vardų, kurį išleidus suaktyvėjo sisteminiai lietuvių hidronimijos tyrimai.

Apie lietuvių ežerų vardus Savukynas ir pats paskelbė keturis straipsnius<sup>4</sup>, kuriuos laikė planuojamo didesnio mokslo veikalo paruošiamaisiais darbais, – norėta parašyti etimologinį ežerų vardų žodyną. Jo straipsniai pasižymi logika ir tvarka, etimologizuojant laikomasi griežtos struktūros: hidronimai pirma lyginami su tikriniais žodžiais – vietovardžiais ir asmenvardžiais, ieškoma atitikmenų lietuvių, latvių ir prūsų vardyne, paskui etimologizuojamas vardas siejamas su baltų kalbų bendriniais žodžiais, prireikus pasitelkiama kitų ide. kalbų leksikos. Nors planuoto didesnio darbo jis taip ir neparašė, bet likę išnagrinėti daugiau nei 600 ežerų vardų yra puikūs baltų toponimų etimologinės analizės pavyzdžiai.

Savukynas rašė ir apie vieną toponimų darybos tipą – kilmininkinius lietuvių vietovardžius, nustatė jų struktūros bei semantikos specifiką, santykį su kitais struktūriniais-gramatiniais vietovardžių tipais<sup>5</sup>. Mokslininkas kėlė mintį, kad seniausi vietovardžiai buvę vardažodiniai nominatyviniai, o sudurtiniai dvikamieniai atsiradę iš žodžių grupių, todėl kilmininkiniai vietovardžiai, imti vartoti vėliau už nominatyvinius, yra pirmesni už posesyvinius sudurtinius, o po vardininkinių ir prieš sudurtinius atsiradę antriniai būdvardiniai vietovardžiai, nors kai kurie kilmininkiniai

<sup>4</sup> Ežerų vardai, A, *Lietuvių kalbotyros klausimai* 3, 1960, 289–300; Ežerų vardai, B, *LKK* 4, 1961, 219–226; Ežerų vardai, Č–D, *LKK* 5, 1962, 191–198; Ežerų vardai, E–G, *LKK* 8, 1966, 183–194.

<sup>5</sup> Kilmininkiniai lietuvių vietovardžiai, – *LKK* 6, 1963, 235–246.

vietovardžiai gali būti pirmesni už vardininkinius<sup>6</sup>. Šiame straipsnyje, be teorinių įžvalgų, analitinio mąstymo, matyti, kad autorius buvo eruditas, puikiai išmanė to meto užsienio onomastikos literatūrą, gebėjo teoriniu lygmeniu kelti ir svarstyti vardyno problemas.

Savukynas yra recenzavęs mokslo veikalų. Onomastai gerai žino jo parašytą Aleksandro Vanago „Lietuvos TSR hidronimų darybos“ recenziją<sup>7</sup>. Čia Savukynas diskutuoja dėl terminų (teigia, kad kombinuodamas užsienio mokslininkų klasifikacijas A. Vanagas netiksliai išvertė terminą *kvalifikaciniai* hidronimai, kuris keistinas *derinamieji sudėtiniai*, nes ir kilmininkiniai gali būti kvalifikaciniai hidronimai), onimų klasifikavimo (reduplikuotinius hidronimus priskirti arba pirminiams, arba sudurtiniams), darybos aiškinimo (analizuojant hidronimų dažnai galima nesieti su apeliatyvais, kaip daro Vanagas), abejoja dėl hidroniminės semantikos ribų. Pagrindinė hidronimų klasifikacijos problema Savukynui atrodo Vanago ignoruojamas vandenvardžių pamatas, nes jų apeliatyviškumas, toponimiškumas ir antroponimiškumas yra daug svarbesnis darybinis faktorius, duodantis informacijos hidronimų struktūriniais tyrimams, nei gramatinių ar darybinių požymių, žinomų iš apeliatyvų darybos, registravimas.

Ežerų vardų tyrėjas ir pats yra pasiūlęs struktūrinę-tipologinę hidronimų klasifikaciją, kurią 1967 m. pristatė tarptautiniame simpoziume Maskvoje. Savukyno nuomone, skirtingų kalbų hidronimijos sistemas

<sup>6</sup> Daugiau žr. ten pat, 237–241.

<sup>7</sup> Kaip padaryti vandenų vardai, *Pergalė* 12, 1971, 166–169.

galima lyginti tipologiškai. Deja, polilogo dėl hidronimų klasifikavimo Savukynas taip ir nesulaukė.

Savukynas taip pat tyrė oniminius jotvingių substrato relikthus Pietvakarių Lietuvoje<sup>8</sup>. Jo nuomone, pagrindiniai baltų vandenvardžių modeliai ir hidroniminis žodynas susidarė bendrabaltišku periodu, todėl jotvingių hidronimai dažnai nesiskiria nuo kitų baltų hidronimų. Siekdamas išryškinti jotvingių substrato bruožus jis tyrė toponimus pagal fonetinius požymius, kuriais vadovaudamasis vardus *Peřsas* ež., *Veisīējis* ež., *Zapsys* ež., *Zebrys* up., *Zembrē* up., *Zervyna* up. ir kt. priskyrė jotvingiškiems hidronimams. Kad jotvingių dialektas priklausė vakarų baltams, Savukynas parodė taikydamas arealinės tipologijos metodą: jotvingiams, kaip ir prūsams, būdingi toponimai su priesaga *-ing-* ir antroponimai su priesaga *-yna-*. Savukyno keliama mintis – paisyti onimų ryšių su viso lingvistinio arealo toponiminiu kontekstu – onomastikoje lieka aktuali ir šiandien, o išnykusių baltų genčių oniminio substrato tyrimų Lietuvoje vis dar trūksta.

Savukynas vietovardžius ir etimologizavo. Tai jis pasiūlė *Liškiavos* etimologiją: šį vardą kildino iš vakarų baltų karybos termino *\*līzķis*<sup>9</sup>. Kitaip nei K. Būga, vv. *Lėipalingis* laikė asmenvardžio ir fiziografinio termino *lingis* (artimo lie. *ling-ynas*

<sup>8</sup> К проблеме западнобалтийского субстрата в югозападной Литве, *Blt* 1 (2), 1966, 165–176.

<sup>9</sup> Žr. Liškiava – nomen loci Jatvingicum, In: *Kazimiero Būgos konferencija: etimologija ir onomastika. Konferencijos programa ir tezės, Vilnius, 1993 m. lapkričio 5 d.*, Vilnius: VU I-kla, 1993, p. 23.

‘klampī vieta, pelkė’) dūriniu (plg. *Lėipalingis*)<sup>10</sup>. Taip pat Savukynas etimologizavo ir senąjį *Ukmergės* vardą *Vilk(a)mergė*, kurį laikė hidroniminės kilmės dūriniu, atsiradusiu iš dviejų fiziografinių terminų<sup>11</sup>. Kad *galindai* buvę baltai, kad *Priegliaus* vardo kilmė paaiškinama tik baltų hidronimijos sistemoje, o *Sūduva*, nesusijusi su lie. *šūdas*, yra neatskiriama nuo kitų baltų vietovardžių su šaknimi *saud-/sud-/sūd-*, Savukynas rašė recenzuodamas M. Rudnickį<sup>12</sup>. Šie ir kitų žodžių kilmės aiškinimai, diskusijos rodo, kad autorius daugeliu mokslo klausimų turėjo savo individualią nuomonę, kurią grindė lingvistine nuojauta ir mokslo žiniomis.

Visuomenei Savukynas buvo žinomas kaip „Lietuvių vardų kilmės žodyno“ (kartu su Kazimieru Kuzaviniu) sudarytojas: iki šiol pasirodė penki tobulinti ir plėsti šios knygos leidimai<sup>13</sup>, dar prieš tai pirmą etimologinio žodyno variantą 1971 m. paskelbus leidinyje „Vardai ir žodžiai“<sup>14</sup>. Šiam žodynui Savukynas rašė lietuvių ir kilusių

<sup>10</sup> Žr.: Dėl vieno „jotvingiško“ vietovardžio etimologijos, In: *VI tarptautinis baltistų kongresas, 1991 m. spalio 2–4 d. Pranešimų tezės*, Vilnius: VU I-kla, 1991, p. 77.

<sup>11</sup> Vietovardžio *Ukmergė / Vilk(a)mergė* kilmė, *Mūsų kalba* 4, 1978, 20–24.

<sup>12</sup> Ši nuostata matyti recenzijoje: Dėl M. Rudnickio Galindos, Priegliaus ir Sūduvos etimologinių aiškinimų, *LKK* 6, 1963, 320–325.

Pirmas – 1987 m., antras – 1994 m., trečias – 2003 m., ketvirtas – 2005 m., penktas – 2007 m.

<sup>14</sup> Žr. Lietuvių vardų etimologinis žodynas, In: *Vardai ir žodžiai*, Vilnius: Mintis, 1971, 42–157.

iš kitų baltų kalbų vardų aiškinimus, taip pat įvadą, kuriame aptarė dabartinio lietuvių vardyno sluoksnius (skyrė senuosius lietuviškus (ir kitų baltų tautų) vardus, kalendorinius krikštavardžius, naujuosius lietuviškus ir naujuosius skolintinius vardus).

Vardų žodyne autoriai stengėsi derinti populiarizaciją su moksliniu tikslumu, spęsdami vardų atrankos ir kilmės problemas, pateikė naujų dvikamienių vardų sandų aiškinimų. Čia sudėti rekomendacinių sąrašų aprobuoti ir prie tradicinio vardyno pritampantys vardai, nes autoriai tikėjo, kad leidinys taps rekomendaciniu šaltiniu<sup>15</sup>. Šiandien galima tvirtinti, kad geresnių vardų kilmės žodynų iki šiol niekas neparasė, bet dabarties poreikiai žodyno galimybes jau lenkia.

Savukynas kantriai dirbo švietėjišką vardyno tyrėjo darbą: jam buvo svarbu, kaip lietuviai vadins vieni kitus, ir tai, kad tauta žinotų apie savo praeitį iš vietovardžių. Būtent jis sovietmečiu visuomenėje formavo nuostatą, kad vietovardžiai yra medžiaga priešistorinių laikų tautų gyvenvietėms, genčių santykiams nustatyti, tačiau šias problemas gali spręsti tik kompetentingi mokslininkai<sup>16</sup>.

<sup>15</sup> Savukynas ir Kuzavinis, rodos, pirmieji rašė apie vardų parinkimo kriterijus, žr. K. Kuzavinis, B. Savukynas, Kaip parinkti vardą, *Civilinės apeigos*, Vilnius: Mintis, 1979, 87–95. Taip pat Savukynas yra aiškinęs, kuo skiriasi tradiciniai ir dirbtiniai dabartiniai vardai, komentavęs, kokiais kriterijais reikia remtis norint duoti vaikui tinkamą dirbtinį vardą, žr. Tradiciniai ir dirbtiniai vardai, *Kalbos kultūra* 6 (19), 1970, 7–17.

<sup>16</sup> Ir žemę galima prašnekint, *Pergalė* 6, 1968, 143–151.

Savukynui vietovardžiai buvo ne tik kalbinio žemėlapių ženklai, bet ir istorinis žemėlapis<sup>17</sup>.

Savukynas domėjosi baltų dvikamieniais asmenvardžiais ir jų trumpiniais<sup>18</sup>, svarstė jų autentiškumo problemas<sup>19</sup>. Konferencijose skaitė pranešimus apie procesus, vykusius baltų dvikamienių asmenvardžių kamienų sandūrose: kėlė baltų onomastikoje novatoriškų minčių, kad pirmieji dvikamienių vardų kamienai *ei-*, *jo-* ir kt., turintys priebalsinius afiksus, atsirado ne iš apeliatyvų, bet yra desemantizuotos ir sustabarėjusios sistemos darybiškai nemotyvuoto elementų skaidymo padarinys<sup>20</sup>. Naujos buvo Savukyno mintys apie Netimero ir jo bro-

<sup>17</sup> Ten pat, 145t.

<sup>18</sup> Į lietuvių kalbotyros terminiją jis yra įvedęs hipokoristiko terminą, žr. Hipokoristikas, *Mūsų kalba* 5, 1986, 32t.

<sup>19</sup> Iškreipti asmenvardžiai Lietuvos istoriografijoje, In: *Tarptautinė Kazimiero Būgos konferencija: etimologija ir onomastika. Programa ir pranešimų tezės, 2006 m. rugsėjo 15–18 d.*, Vilnius: VU 1-kla, 2006, 31.

<sup>20</sup> Žr. Baltų dvikamienių asmenvardžių etimologijos vidinės rekonstrukcijos aspektu, In: *Tarptautinė baltistų konferencija 1985 m. spalio 9–12. Pranešimų tezės*, Vilnius: VU 1-kla, 1985, 101; Priebalsiniai afiksai dvikamienių asmenvardžių neverbaliuose sanduose, In: *Tarptautinė Kazimiero Būgos konferencija: etimologija ir onomastika. Programa ir pranešimų tezės, 2003 m. spalio 24 d.*, Vilnius: VU 1-kla, 2003, 50; Dvikamienių asmenvardžių trumpinių dūriniai, In: *Tarptautinė Aleksandro Vanago konferencija Baltų onomastikos tyrimai. Pranešimų tezės, 2004 m. lapkričio 11–12 d.*, Vilnius: LKI, 2004, 48.

lio Zebedeno vardų kilmę: abu šiuos vardus jis laiko baltiškais, turinčiais kamienų atitikmenų baltų kalbų vardyne<sup>21</sup>. Matant visą Savukyno mokslinę veiklą ir jo darbus galima teigti, kad 1965 m. jį išmetus iš instituto nukentėjo ne tik lietuvių onomastika ar kalbotyra, bet visa baltistika.

Spaudoje Savukynas yra paskelbęs straipsnių apie asmenvardžių kultūrą, vietovardžių formų taisyklumą. Jo tyrimų lauke buvo ir mitonimai; pvz., turbūt mažai kam žinoma, kad Savukynas yra kėlęs mintį, jog J. Lasickio minimą mitonimą *Austheia* yra daug patikimiau kildinti iš fomos \**auštėja* ir sieti su lie. *auščioti*, *aušuoti* ‘plepėti, kalbėti’, negu atstatyti formą \**austėja*, siejamą su *austyti*. Jo parašytoje kritiškoje Juozo Jurginio knygos recenzijoje apie dievų vardus<sup>22</sup> aiški nuostata, kad nagrinėjant mitonimus, be mitologijos išmanymo, pirmiausia reikia patyrinti jų rašybą dokumentuose, o tik paskui gilintis į etimologijas, paisyti leksikologinių kriterijų (sinonimikos, vietovardžių, ypač vandenvardžių, divinizacijos, problemų, susijusių su leksikos skolinimu). Būtent ši recenzija patraukė Algirdo J. Greimo akis, buvo pretekstas pradėti jiems bendrauti – susitikus ir susirašinėjant diskutuoti dėl semiotikos terminų, dievų vardų kilmės.

Semiotikos mokslas taip pat siejo Savukyną ir Greimą. Pastarasis itin ver-

<sup>21</sup> Žr. Nomina Propria in Causa Martyrii S. Brunonis Querfordensis. Etninio identifikavimo provizorinis bandymas, In: *Tarp istorijos ir būtovės. Studijos profesoriaus Edvardo Gudavičiaus 70-mečiui*, Vilnius: Aidai, 1999, 1–18.

<sup>22</sup> Žr. Dievai ir jų vardai, *Pergalė* 5, 1970, 169–173.

tino savo kolegą ir pasikloviė jo pastabomis. Savukynas kompetentingai redagavo Greimo darbų rinktinę<sup>23</sup>, tuo metu suvaidinusią svarbų vaidmenį plečiant mitologijos tyrimus Lietuvoje.

Savukynas svarstė ir grožinės prozos, poetinės kalbos specifiką, kėlė poetinės kalbos ir kalbos normos santykio problemas, vertė poetinės kalbos teoretikus R. Mukaržovskį, R. Jakobsoną, J. Slavinskį. Taip pat jis yra parašęs straipsnelių apie kitus tyrėjus – A. Bezzenbergerį, J. Kazlauską, J. Kabelką, V. Mažiulį, A. Salį, P. Skardžių ir kt. Būtent Savukynas Nepriklausomoje Lietuvoje reabilitavo Salį kaip baltistą, imdamasis iniciatyvos publikuoti jo veikalą *Baltų kalbos, tautos bei kiltys*<sup>24</sup>.

Svarbiu nuopelnu tautinei lietuvių kalbotyrai laikytini sovietmečiu jo sudaryti straipsnių rinkiniai. 1971–1986 m. LTSR paminklų apsaugos ir kraštotyros draugijos Respublikinės kalbos komisijos iniciatyva išleisti šeši straipsnių rinkiniai, kurių atsakomasis redaktorius buvo Savukynas<sup>25</sup>. Šiomis knygelėmis siekta šviesti ir lavinti visuomenę, ją sudominti kalba, populiarinti kalbotyrą ir taip ugdyti visuomenės kalbos kultūrą.

<sup>23</sup> Algirdas Julius Greimas, *Tautos atminties beiėškant: apie dievus ir žmones*, Vilnius: Mokslas, 1990.

<sup>24</sup> Antanas Salys, *Baltų kalbos, tautos bei kiltys*, Vilnius: Baltos lankos, 1995.

<sup>25</sup> *Vardai ir žodžiai*, Vilnius: Mintis, 1971; *Žodžiai ir žmonės*, Vilnius: Mintis, 1974; *Žmonės ir kalba*, Vilnius: Mokslas, 1977; *Kalba ir mintis*, Vilnius: Mokslas, 1980; *Mintis ir ženklas*, Vilnius: Mokslas, 1983; *Ženklas ir prasmė*, Vilnius: Mokslas, 1986.

Rinkiniuose rašė žinomi to meto Lietuvos kalbininkai ir šviesuoliai. Čia dėta mokslo straipsnių iš kalbos bei kalbotyros istorijos, skelbta naujų tyrinėjimų, kalbos kultūros patarimų, žinių apie lietuvių kalbos tyrėjus bei kalbotyros įdomybių. Nuo ketvirtąjo rinkinio pradėdamas kreipti dėmesys į teorinę kalbotyrą: publikuojama ištraukų iš Benjamino Worfo, Ferdinando de Saussure'o, Algirdo Juliaus Greimo darbų, svarstomas kalbos ir mąstymo santykis, prasmės klausimo sudėtingumas lingvistinėje semantikoje iliustruojamas loginiu empirizmu ir hermeneutikos patirtimi. Savukyno sudarytų rinkinių adresatas – šviesioji Lietuvos visuomenė, kuriai to meto populiarinamoji kalbotyros raštija buvo ne vien informacijos apie kalbą ir kalbotyrą šaltinis, bet ir išlikimo garantas.

1991 m. Savukynas sudaro rinkinį „Žodžiai ir prasmės“<sup>26</sup>, kuriame laikomasi ankstesnių rinkinių tradicijų. Sudarytojas tikisi, kad leidinys taps tęstinis – dirva lietuvių kalbotyros populiarinamajai spaudai –, tačiau vėliau daugiau tokio pobūdžio leidinių nesudaro. Savukyno nuostata: su kalbiniu sąmoningumu, žiniomis apie kalbą ateina supratimas apie kalbos kultūrą, meilė gimtajai kalbai – yra, ko gero, nepelnytai primiršta, nes šiandieninis lietuvių kalbos populiarinimas neatrodo intelektualus. Kalbos ir tautinio orumo santykis, gimtosios kalbos gaivinimo klausimai jam buvo svarbūs: apie tai pats rašė spaudoje, aktyviai dirbo Lietuvių kalbos draugijoje.

Savukynas buvo plataus akiračio kalbininkas: pasirodžius naujam kalbotyros darbui jis reaguodavo, recenzijose ar apžval-

gose reiškdamas savo nuomonę. Vienodai gerai jis aptarė ir Vytauto Mažiulio *Prūsų kalbos paminklų* vertę, ir Jono Palionio leistus Jono Bretkūno *Rinkinius raštus*.

Nors Savukynas neturėjo mokslų daktaro diplomo, bet buvo išskirtinis, už daugelį pranašesnis, tikras humanitaras, visada mėgęs diskusijas ir pokalbius, kur noriai reiškėdavo savo nuomonę ir mintis, dalijosi, kartu generavo naujas idėjas ir taip darė įtaką kitiems. Jis išsiskyrė žiniomis, plačiu požiūriu į kultūrą, šviesiu ir kritišku protu, giliomis analizėmis bei puikia atmintimi. Buvo kuklus, išmintingas, ir, kaip teigia jį gerai pažinoję žmonės, paisęs smetoniškų laikų etiketo, neturėjęs karjeros ambicijų ar pavydo, visą savo amžių išlaikęs nepalaužtą laisvo individo laikyseną.

Savukynas buvo modernus ir nestandartinis, aktyvus „Santaros-Šviesos“ dalyvis, priklausęs lietuvių P. E. N. Centrui, Lietuvių kalbos draugijai, Pasaulio lietuvių lituanistų bendrijai, Piliečių santalkos tarybai, taip pat ir vienas LR Piliečių chartijos kūrėjų. Kilęs iš Pietų Užnemunės aktyviai skatino lietuvių ir lenkų kultūrinį bendradarbiavimą: organizavo Lietuvos ir Lenkijos kultūros kūrėjų konferencijas Vygriuose ir Druskininkuose, taip prisidėdamas prie Lietuvos ir Lenkijos visuomeninių santykių plėtros. 1998 m. tapo Lietuvos Respublikos ir Lenkijos Respublikos parlamentinės asamblėjos premijos laureatu, 2005 m. buvo apdovanotas LDK Gedimino ordino Karininko kryžiumi, o 2007 m. jam buvo įteikta Vyriausybės kultūros ir meno premija.

Visą gyvenimą Savukynas buvo aktyvus Lietuvos pilietis: kultūrinės laikysenos neatsiejęs ir nuo politikos, kurią suvokė kaip kultūros dalį. Jis tvirtai laikė laisvo intelek-

<sup>26</sup> *Žodžiai ir prasmės*, Vilnius: Mokslas, 1991.

tualo, keliančio visuomenės problemas ir siūlančio sprendimo būdus, pozicijas. Su Savukyno vardu susijusios istorijos apie humanitarų padėtį ir Vilniaus inteligentų gyvenimą sovietmečiu. Dar ilgai sklis legendos apie jo pasisėdėjimus „Neringos“ restorane, viešą nepriklausomą laikyseną ir tarybinio žmogaus simuliacijas. Niūriu so-

vietmečiu buvęs europietiškos kultūros pavyzdžiu Bronys Savukynas visiems laikams išliks kaip plačių pažiūrų humanitaras, suvienijęs tarpukario inteligenciją, sovietmečio patirtį ir naujų laikų modernias idėjas.

*Daiva SINKEVIČIŪTĖ*  
[*daiva.sinkeviciute@flf.vu.lt*]